

ศักยภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาล
ตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
POTENTIAL FOR HALAL TOURISM DEVELOPMENT THROUGH
MUSLIM TOURIST MARKET IN BANGKOK, THAILAND

ชญานิ โยธาสมุทร¹, พยอ ธรรมบุตร², เสรี วงษ์มณฑา³, กาญจน์ภา พงศ์พนรัตน์⁴
Chayanee Yodhasmutr¹, Payom Dhamabutra², Seri Wongmonta³, Kannapa Pongponrat⁴

(Received: December 16, 2021 ; Revised: March 21, 2022 ; Accepted: July 4, 2022)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาทรัพยากรและศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย 2) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร โดยการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ใช้เครื่องมือคือ รายการตรวจสอบชุมชนศึกษา แบบตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว แบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม จำนวน 32 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการประชุมกลุ่มย่อย ผลการศึกษา พบว่า 1) ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ และ

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

Students, PhD, College of Management Bangkok - University of Phayao.

e-mail: chayanee.y@rsu.ac.th

² อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

Instructor, College of Management Bangkok - University of Phayao.

e-mail: chayanee.y@rsu.ac.th

³ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

Instructor, College of Management Bangkok - University of Phayao.

e-mail: chayanee.y@rsu.ac.th

⁴ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

Instructor, College of Management Bangkok - University of Phayao.

e-mail: chayanee.y@rsu.ac.th

ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในอนาคต ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ได้แก่ มีแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับนานาชาติ ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ประชาชนได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว และปัจจัยชี้ศักยภาพด้านการสร้างการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ ได้แก่ มีกิจกรรมในพื้นที่เอื้อต่อการส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกที่ดี มีกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริม สร้างความตระหนักต่อผลกระทบด้านทรัพยากรแก่ชุมชน นักท่องเที่ยวและองค์กรต่างๆ 2) สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร มีจุดแข็งของกรุงเทพมหานครคือมีที่ตั้งอยู่กลางอาเซียน สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก และยังเชื่อมโยงกับกลุ่มตลาดมุสลิมในอินโดนีเซีย มาเลเซีย ตะวันออกกลาง จุดอ่อน คือ ขาดแผนยุทธศาสตร์และคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลอย่างยั่งยืน โอกาส คือ จำนวนประชากรมุสลิมเป็นกลุ่มตลาดเป้าหมายที่สำคัญในอนาคต อุปสรรค คือ มีเป็นคู่แข่งทางการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร เช่น กัวลาลัมเปอร์ และโลกมีปัญหาด้านภัยพิบัติทางชีววิทยา เช่น โรคระบาดโควิด 19 ตลอดจนนักท่องเที่ยวมีรูปแบบและรสนิยมในการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร คือ กำหนดแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ทั้งด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมชุมชน และด้านการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่

คำสำคัญ : ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวฮาลาล, ตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิม

Abstract

The purposes of this study were: 1.) to explore resources and investigate potential for Halal tourism development through Muslim tourist markets in Bangkok, 2.) analyze an internal and external environment of Halal tourism development through Muslim tourist markets in Bangkok, 3.) to propose guidelines to develop potential for Halal tourism development through Muslim tourist markets in Bangkok. This qualitative research used these instruments: community study checklists, tourism auditing form, and in-depth interview form. There were 4 groups of 32 key informants. Data were collected through, survey, in-depth interview, participants' observation, and focus group meetings. The results showed that 1) the potential of Halal tourism development for the Muslim tourist market in Bangkok, Thailand were as follows: Factors indicating the potentials of Bangkok's tourism resources were the

potential for accessibility to the area, climatic conditions, and the potential for future facilities development. Factors indicating potential for sustainable resource management was having a strategic plan to develop sustainable tourism at the international level. Factors indicating potential for participation of community, tourist, and related parties were economic benefits for people and a distribution of income from tourism. Factors indicating potential for tourism activities suitable for the area were activities contributing to raising awareness, campaigns for resource awareness of community, tourists, and organizations. 2). The internal and external environment of Halal tourism development through Muslim tourist markets in Bangkok were, for strengths, the location of Bangkok in the center of ASEAN easily accessible and connecting with Muslim Markets in Indonesia, Malaysia, and the Middle East, for weaknesses, lack of strategic plans and sustainable halal tourism development committee, for chance, an increasing Muslim population in the future which was important target for halal tourism, for obstacles, tourism rivals of Bangkok, such as Kuala Lumpur and world's biological disaster problems such as the COVID-19 pandemic. 3) Guidelines to develop potential for Halal tourism development through Muslim tourist markets in Bangkok was a clear tourism integrated strategic plan in terms of tourism resources, community participation, and creating tourism learning activities suitable for the area.

Keywords : Potential of Halal Tourism, Halal Tourism, Muslim Tourist Market

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของโลกและขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการพยากรณ์จากองค์การการท่องเที่ยวโลกไว้ว่า ในปีพ.ศ. 2573 จะมีนักท่องเที่ยวนานาชาติจากทั่วโลกมากถึง 1,800 ล้านคน (World tourism Organization, 2015) ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ครบครันและหลากหลาย มีการเจริญเติบโตทางการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว จากสถิติโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพบว่า มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกๆปี โดยในปี พ.ศ. 2560 มีนักท่องเที่ยว 35,381,210 คน ก่อให้เกิดรายได้ 1,824,042.35 ล้านบาท (ศูนย์วิจัยด้านการตลาดท่องเที่ยว, 2559) ตัวเลขดังกล่าวส่งผลให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมหลักที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและนำเงินตราจากต่างประเทศเข้ามาพัฒนาประเทศ

การท่องเที่ยวมุสลิมเป็นกลุ่มตลาดหนึ่งที่มีศักยภาพและเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจุบัน ศักยภาพของตลาดการท่องเที่ยวมุสลิมเป็นที่จับตามองมากขึ้นในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หากเทียบอัตราประชากรมุสลิมในโลกปัจจุบัน มีประชากรมุสลิม 1.57 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 23 ของจำนวนประชากรโลก ประเทศที่ไม่ใช่ประเทศมุสลิมมีชาวมุสลิมอาศัยอยู่รวมกันถึง 300 ล้านคน เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน มีชาวมุสลิมอยู่ 22 ล้านคน รัสเซียมีชาวมุสลิมอยู่ 16 ล้านคน และเยอรมันมีชาวมุสลิมอยู่ 4 ล้านคน นักท่องเที่ยวชาวมุสลิมกลุ่มนี้มีการใช้จ่ายอยู่ในระดับสูง (PEW Research Center, 2019) ซึ่งถือเป็นการเปิดโอกาสให้ธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อมในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เนื่องจากในปัจจุบันประชากรชาวมุสลิมเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการเติบโตของผู้มีรายได้ระดับกลางเพิ่มสูงขึ้น ตลอดจนผู้มีรายได้หลังหักภาษีมีจำนวนสูงขึ้น ประชากรชาวมุสลิมทั่วโลกเริ่มเข้าสู่สังคมประชากรรุ่นเยาว์ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการท่องเที่ยวได้มากขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนักท่องเที่ยวชาวมุสลิมจึงมีความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นพิเศษเพิ่มเติม นับเป็นตลาดที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว (Niche Market) เช่น อาหารฮาลาล เป็นอาหารที่ได้รับการยอมรับและได้รับมาตรฐานฮาลาล ซึ่งระดับความเคร่งครัดของชาวมุสลิมเป็นไปตามความแตกต่างในการดำรงชีวิตขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่อาศัยอยู่ ชาวมุสลิมต้องใช้น้ำในการชำระล้างร่างกาย จึงมีข้อกำหนดมากกว่าคนทั่วไป มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เป็นที่อนุมัติสำหรับชาวมุสลิม มีห้องละหมาด ร้อยละ 63% ของชาวมุสลิมจะทำละหมาด 5 ครั้งต่อวันในวันปกติ และจะทำ 3 ครั้งต่อวันในกรณีเดินทาง มีการบริการในช่วงเดือนรอมฎอน ซึ่งเป็นเดือนถือศีลอดของชาวมุสลิม ด้านสันตนาการ การสร้างความบันเทิงรื่นเริงต่างๆในศาสนาอิสลาม อาจมีข้อจำกัดเพื่อให้สอดคล้องกับหลักศาสนา ชาวมุสลิมให้ความสำคัญกับการบริการแบบเป็นส่วนตัวและให้ความสำคัญกับการแยกระหว่างเพศชายกับเพศหญิง มีที่พักตามหลักศาสนาอิสลามและมีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการประกอบศาสนกิจภายในสนามบิน

การศึกษาและตรวจสอบศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาล เพื่อหาศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลในกรุงเทพมหานคร จึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงดำเนินการตรวจสอบศักยภาพของการศักยภาพเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาล ตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร จากการบูรณาการการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทรัพยากรและศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

2. เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ หมายถึง กุศโลบายในการทำงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จภายใต้ข้อจำกัดของหน่วยงานและ บุคคล หรือหมายถึง แนวคิดหรือวิธีการที่จะแยกแยะอันบ่งบอกถึงลักษณะการแก้ตัวของ องค์กรว่าจะก้าวไปสู่เป้าหมายที่ต้องการในอนาคตได้อย่างไร กลยุทธ์จึงเป็นกรอบชี้นำหรือ ส่วนหัวขบวนของชุดแผนงานที่บ่งบอกขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องอันเป็นพื้นฐานของการจัดทำ แผนและเป็นวิธีการเชิงรวมที่องค์กรเลือกไว้เพื่อเคลื่อนไปสู่วัตถุประสงค์ระยะยาวของ องค์กร ในการศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยว ฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร จะต้องมีการวางแผนเป้าหมายในอนาคตโดยใช้แนวคิดด้านการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อกำหนดขอบเขตและเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลของกรุงเทพมหานคร

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ประกอบด้วยตัวแปรมากมายที่ทำให้บุคคลและชุมชนเริ่มเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งตนที่มีลักษณะเฉพาะและสร้างความสามารถ ที่จะเผชิญกับโลกอย่างมีจุดหมายและภาคภูมิใจ กระบวนการนี้เน้นการเติบโตอย่างกลมกลืน ของบุคคลและชุมชนกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และจิตวิญญาณของสังคมโดย ส่วนรวม กระบวนการพัฒนาเช่นนี้จะเน้นความเสมอภาคระหว่างเพศ ความเสมอภาคระหว่าง ศาสนาและความเสมอภาคระหว่างรุ่น (สุรางค์ จันทวานิช, 2559) ในการศึกษาศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของพื้นที่กรุงเทพมหานครให้แก่ นักท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ไว้ให้นานที่สุด ส่งผลกระทบต่อพื้นที่น้อยที่สุด และใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุดอีกด้วย

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวฮาลาลเป็นการบริการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวชาวมุสลิมและไม่ใช่มุสลิมซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม และเกี่ยวเนื่องกับวิถีปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในพื้นที่ แนวคิดหลักของการศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากศาสนาของชาวมุสลิมก็คือวิถีชีวิต จึงจำเป็นต้องนำแนวคิดมาใช้ในการวิจัย โดยการท่องเที่ยวฮาลาลมีองค์ประกอบหลัก 6 ประการด้วยกัน คือ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการเกี่ยวกับบริการท่องเที่ยว บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่บริการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวฮาลาล สถานที่ท่องเที่ยว และวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการท่องเที่ยว

วิธีการวิจัย

การศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย โดยศึกษาบริบทพื้นที่ด้วยเครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ รายการตรวจสอบชุมชนศึกษา (Community study) แบบตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource Audit) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยนำผลจากการศึกษาเอกสารแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว มาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วยประเด็นคำถามที่สำคัญ ได้แก่ 1) ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นของพื้นที่ 2) จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของพื้นที่ 3) ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน 4) การกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ และทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก (SWOT Analysis) โดยผู้วิจัยเป็นผู้แนะนำองค์ความรู้การใช้เครื่องมือให้แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งได้แก่ ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว ทั้งระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติการในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อแสดงความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับทรัพยากรที่โดดเด่น การกำหนดแนวทางสร้างแผนยุทธศาสตร์เพื่อเพิ่มศักยภาพของการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมจำนวน 32 ราย โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงจากตัวแทนความคิดเห็นของทุกภาคส่วน ทั้งระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติการในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ประกอบไปด้วย

ภาครัฐ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 8 คน ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตในกรุงเทพมหานคร สถาบันจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคเอกชน ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 8 คน ได้แก่ ผู้ประกอบการด้านที่พัก ผู้ประกอบการร้านอาหารฮาลาล ผู้ประกอบการด้านการจัดการการท่องเที่ยว

ภาคประชาชน ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 8 คน ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจและมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวฮาลาลในกรุงเทพมหานคร

นักท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 8 คน ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยมุสลิมที่เดินทางท่องเที่ยวฮาลาลในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย

การศึกษาศักยภาพของการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร จากการสำรวจ ตรวจสอบ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อยด้วยแบบ

รายการศึกษาชุมชน แบบตรวจสอบทรัพยากรทางการท่องเที่ยวจากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่เป็นผู้แทนชุมชน ได้ร่วมวิเคราะห์ทรัพยากรท่องเที่ยว วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค การวิเคราะห์ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาล สำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ดังนี้

ผลการศึกษาชุมชนในกรุงเทพมหานคร

1. ข้อมูลทางกายภาพ

กรุงเทพมหานครมีทำเลที่ทำให้กรุงเทพมหานครมีศักยภาพสำหรับการท่องเที่ยวฮาลาล เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างมีแม่น้ำสายสำคัญคือแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ก่อนออกสู่ทะเลอ่าวไทยแบ่งออกเป็นสองฝั่งคือฝั่งพระนคร และฝั่งธนบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด 1,568.737 ตารางกิโลเมตร กรุงเทพมหานครมีลำคลองจำนวน 1,161 คลอง และคูน้ำจำนวน 521 คู รวมทั้งสิ้น 1,682 คูคลอง ความยาวทั้งสิ้น 2,604 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับ จังหวัดนนทบุรีและจังหวัดปทุมธานี ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศใต้ติดกับจังหวัด สมุทรปราการและอ่าวไทย และตะวันตกติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดนครปฐม ข้อมูลทาง ภูมิศาสตร์

2. กรุงเทพมหานครมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อศักยภาพของการท่องเที่ยวฮาลาล สำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มภาค กลางตอนล่างของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการเพาะปลูกและพืชต่างๆ ลักษณะของดินเป็นดินเหนียวกรุงเทพ (Bangkok Clays) ตั้งอยู่บนพื้นที่ซึ่งในทางภูมิศาสตร์เรียกว่า บริเวณที่ราบดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ อันเกิดจากตะกอนน้ำพัดพา

3. ข้อมูลด้านสังคม

กรุงเทพมหานครมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมใน กรุงเทพมหานคร เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศไทยและเป็นศูนย์กลางความ เจริญทางเศรษฐกิจของประเทศ จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2554 กรุงเทพมหานครถือเป็นเมืองที่มีความ หนาแน่นของประชากรเป็นอันดับที่ 13 ของโลก เนื่องจากมีประชากรทั้งในประเทศ (ต่างจังหวัด) และต่างประเทศ (แรงงานข้ามชาติ) เข้ามาทำงานและอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ทำให้ กรุงเทพมหานครมีศักยภาพด้านแรงงานและสังคมในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวฮาลาล

ผลการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร

ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการ ท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร พบว่า

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นด้านธรรมชาติพบว่า จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการ ประชุมกลุ่มย่อยพบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นต่อ ทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นสอดคล้องกัน โดยมีบางความคิดเห็นที่คิดต่างกันแต่ไม่มีนัยสำคัญ ดังนี้

ทิวทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา สวนลุมพินี สวนหลวง ร.9 สวนบางกระเจ้าศูนย์เรียนรู้ป่าในกรุง ปตท.
สวนสยาม SEA LIFE โลกใต้ทะเลบางกอก ซาฟารีเวิลด์

2. ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นด้านวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุม
กลุ่มย่อยพบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นต่อทรัพยากร
วัฒนธรรมที่โดดเด่นสอดคล้องกัน โดยมีบางความคิดเห็นที่คิดต่างกันแต่ไม่มีนัยสำคัญ ดังนี้
พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มัสยิดต้นสน มัสยิดฮารูน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์สวนงู สถานเสาวภา ย่านเมืองเก่าเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านชุมชนมุสลิมเก่าแก่
ในกรุงเทพมหานคร ย่านชุมชนจีนไชนาทาวน์เยาวราช ย่านค้าเก่าแก่บางลำพูถนนข้าวสาร/ท่า
พระจันทร์ ถนนคนเดินไนท์บาซาร์ ตลาดฮาลาลเจริญกรุง ตลาดพลู ตลาดจตุจักร ตลาดวังหลัง

3. ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นด้านมหรหรรรม และปรากฏการณ์ที่สำคัญ จากการสัมภาษณ์
เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อยพบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความ
คิดเห็นต่อทรัพยากรด้านมหรหรรรม และปรากฏการณ์ที่สำคัญที่โดดเด่นสอดคล้องกัน โดยมีบาง
ความคิดเห็นที่คิดต่างกันแต่ไม่มีนัยสำคัญ ได้แก่ เทศกาลถือศีลอดในเดือนรอมฎอน วันอีดิลอัฎฮา
(Eid al-Adha) อีดิลฟิฏร (Eid al-Fitr) พิธีละหมาด เทศกาลอาหารฮาลาล มหรหรรรมสินค้าฮาลาล

4. ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นด้านกิจกรรมที่สำคัญ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการ
ประชุมกลุ่มย่อยพบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นต่อ
ทรัพยากรด้านกิจกรรมที่สำคัญที่โดดเด่นสอดคล้องกัน โดยมีบางความคิดเห็นที่คิดต่างกันแต่ไม่มี
นัยสำคัญ ได้แก่ เยี่ยมชมชุมชนมุสลิมเก่าแก่ในกรุงเทพมหานคร ชุมชนยะวาวีมุสลิมกลางกรุง ชุมชน
มัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนมัสยิดตึกดิน ชุมชนมัสยิดมหานาค ถนนสตรีทฟู้ดย่านไชนาทาวน์ ขอบปึง
ศูนย์การค้าถนนสุขุมวิท ตลาดนั้รรถไฟ

5. ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่นด้านบริการที่สำคัญ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการ
ประชุมกลุ่มย่อยพบว่า ผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความคิดเห็น
สอดคล้องกัน ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศูนย์
ข้อมูลนักท่องเที่ยว เว็บไซต์ โบรชัวร์ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ป้ายสื่อความหมาย การท่องเที่ยวฮาลาลที่
เป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมุสลิม มีที่พัก โรงแรม รี
สอร์ท โฮมสเตย์ เกสต์เฮาส์ ฟาร์มสเตย์ ที่มีคุณภาพและจำนวนที่เหมาะสม รวมทั้งการอำนวยความสะดวก
ต่อการปฏิบัติศาสนกิจประจำวันของชาวมุสลิม มีตลาด ศูนย์การค้า ร้านสะดวกซื้อ ร้านอาหาร
ภัตตาคาร ศูนย์อาหาร ร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง ร้านอาหารมุสลิม/ฮาลาล ห้องน้ำ ตู้
ATM โรงพยาบาล คลินิก ปั้มน้ำมัน ห้องละหมาด

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพภายนอกในกรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร เพื่อพัฒนาศักยภาพการ

ท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ได้ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนและจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับ ตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)

ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ด้านจุดแข็ง พบว่ากรุงเทพมหานครตั้งอยู่กลาง อาเซียนเข้าถึงสะดวก เชื่อมโยงกับกลุ่มตลาดมุสลิมในอินโดนีเซีย มาเลเซีย ตะวันออกกลาง มี ทรัพยากรท่องเที่ยว ธรรมชาติที่โดดเด่นคือ แม่น้ำเจ้าพระยาสองฟากฝั่ง มีลำคลอง สวนสาธารณะ มี โครงการพัฒนากรุงเทพมหานครเป็นมหานครสีเขียว มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่หลากหลาย ด้านพหุ วัฒนธรรม ศิลปะ ศาสนสถาน วัด โบสถ์คริสต์ มัสยิด ศาลเจ้า โดยเฉพาะมีชุมชนมุสลิมเก่าแก่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมอาหารฮาลาล ประเพณีมุสลิมมีมัสยิดที่สวยงาม เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย เป็น ศูนย์กลางการปกครอง ศูนย์กลางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและความทันสมัย เป็นศูนย์กลางของ การค้าโลก มีระบบโครงสร้างพื้นฐานและระบบสิ่งอำนวยความสะดวกทันสมัย กรุงเทพมหานครได้รับการ จัดอันดับให้เป็นมหานครที่มีคนมาท่องเที่ยวมากที่สุดในโลก มีสตรีทฟู้ดดีที่สุดในโลกและเป็น เมืองที่คนทั่วโลกเลือกเป็นอันดับหนึ่งในการมาทำงานในระหว่างท่องเที่ยว (Workcation) ซึ่งนับเป็น ปัจจัยที่ส่งเสริมศักยภาพในการท่องเที่ยวฮาลาลของกรุงเทพมหานคร

จุดอ่อน (Weaknesses)

ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ด้านจุดอ่อน ที่ประชุมกลุ่มย่อยได้อภิปราย จุดอ่อนของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานครว่า ขาดแผนยุทธศาสตร์และคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาล รวมถึงขาดความร่วมมือและ ประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลในกรุงเทพ มหานครแบบบูรณาการ ขาดแผนการตลาดดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการขายท่องเที่ยวฮาลาล ขาดแผน อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและสร้างมาตรฐานของบริการ และขาดองค์ความรู้และสิ่ง อำนวยความสะดวก เช่น ร้านอาหารฮาลาล สถานที่ละหมาด สำหรับนักท่องเที่ยวมุสลิม ซึ่งนับเป็นสิ่งที่ ต้องหาทางปรับปรุงแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลของ กรุงเทพมหานคร

โอกาส (Opportunities)

ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนอก ด้านโอกาส พบว่าทิศทางในอนาคตของการ พัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ที่ประชุมกลุ่มย่อย เห็นว่ามีกระแสการท่องเที่ยวโลกในอนาคต ด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติ วัฒนธรรม อาหาร สุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มประสบการณ์ชีวิตและการท่องเที่ยวมิติจิต รวมถึงระบบโลจิสติกส์ ทางอากาศ ล้อราง เรือ สนับสนุนให้มีการเดินทางท่องเที่ยวได้โดยสะดวกและรวดเร็วทั่วโลก ใน ค.ศ.

2030 จะมีประชากรโลก 9,000 ล้านคน ซึ่งจะเป็นประชากรมุสลิม 2,000 ล้านคน จึงเป็นกลุ่มตลาดเป้าหมายที่สำคัญของการท่องเที่ยวฮาลาล โยมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เปิดโอกาสในการทำการตลาดดิจิทัลบนอินเทอร์เน็ต จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบถึงโอกาสในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลในกรุงเทพมหานคร

อุปสรรค (Threat)

ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ด้านอุปสรรค พบว่าในอนาคตมีเมืองใหญ่ที่เป็นคู่แข่งทางการท่องเที่ยว เช่น กัวลาลัมเปอร์ สิงคโปร์ ไทเป โตเกียว โดยโลกจะมีปัญหาด้านวิกฤตเศรษฐกิจและปัญหาการเมือง สงครามเย็น ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาแปรปรวนของภูมิอากาศโลก ปัญหาด้านภัยธรรมชาติรุนแรงขึ้น เช่น อุทกภัย พายุ ฯลฯ ปัญหาด้านภัยพิบัติทางชีววิทยา เช่น โรคระบาดโควิด 19 ปัญหาด้านก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติและยาเสพติด จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากรุงเทพมหานครมีอุปสรรคที่นับเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวฮาลาลในกรุงเทพมหานคร

ดังนั้นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค พบว่ากรุงเทพมหานครมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลไม่ว่าจะเป็นในด้านจุดแข็งและโอกาส ตลอดจนสามารถพัฒนาจุดอ่อนและอุปสรรคทางการท่องเที่ยวฮาลาลของกรุงเทพมหานครในอนาคตได้

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลอย่างยั่งยืนสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร

เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร จากการประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึกด้านศักยภาพของการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร พบว่าความคิดเห็นของผู้แทนภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว มีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านทรัพยากรท่องเที่ยวของพื้นที่ กรุงเทพมหานครมีศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ มีถนน มีป้ายบริการรถประจำทางและบริการรถประจำทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว สภาพภูมิอากาศและที่ตั้งเหมาะสมต่อการท่องเที่ยว วิถีทัศน์สวยงามเหมาะสมกับการพักผ่อนและทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยว มีทรัพยากรวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์และดึงดูดใจ มีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น ความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ ศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในอนาคต ซึ่งกรุงเทพมหานครมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวฮาลาลของพื้นที่ผ่าน ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ เช่น โครงการอนุรักษ์และ

กำหนดเขตการท้องที่ (Zoning) เชิงสร้างสรรค์บนพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์และเมืองเก่าฝั่งธนบุรี เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน กรุงเทพมหานครมีแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท้องที่อย่างยั่งยืนในระดับนานาชาติ ตลอดจนมีการแบ่งเขตพื้นที่ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวก การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากร การจัดการด้านการให้บริการที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว มีระบบการจัดการขยะ คุณภาพน้ำใช้ และน้ำทิ้งที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และมีการเตรียมความพร้อมรับภัยพิบัติในอนาคต ซึ่งกรุงเทพมหานครมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนของพื้นที่ผ่านยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ เช่นยุทธศาสตร์และโครงการพัฒนาการท้องที่เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กรุงเทพมหานครมีชุมชนและผู้เกี่ยวข้องได้ที่ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ประชาชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ด้านเศรษฐกิจมีการกระจายรายได้จากการท้องที่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผนพัฒนาการท้องที่และความเข้มแข็ง ตลอดจนมีโอกาสในการรับการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาท้องที่จากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรต่างๆ และมีการสร้างเครือข่ายด้านการพัฒนาการท้องที่อย่างยั่งยืน มีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของพื้นที่ผ่าน ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ เช่น โครงการสร้างเครือข่ายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อวางแผนการพัฒนาการท้องที่แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ การสื่อความหมาย และการปลูกจิตสำนึก กรุงเทพมหานครมีกิจกรรมหลากหลายที่เหมาะสมกับพื้นที่และเอื้อต่อการส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกที่ดีต่อแหล่งท้องที่ ตลอดจนมีวิธีการสื่อความหมายที่หลากหลายและเหมาะสมกับความสนใจของนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีกิจกรรมที่สามารถให้ประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจ และมีความคุ้มค่าในการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว และกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมสร้างความตระหนักต่อผลกระทบด้านทรัพยากรแก่ชุมชน นักท่องเที่ยว และองค์กรต่าง ๆ ซึ่งกรุงเทพมหานครมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ การสื่อความหมาย และการปลูกจิตสำนึกของพื้นที่ผ่าน ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการ เช่น โครงการสร้างแพคเกจท้องที่เพื่อบำบัด รักษา โรคมะเร็งด้วยหลักศาสนาอิสลาม

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาทรัพยากรและศักยภาพของการพัฒนาการท้องที่มหาศาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ได้แก่ ทิวทัศน์ริม

ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา สวนลุมพินี สวนหลวง ร.9 สวนบางกระเจ้าศูนย์เรียนรู้ป่าในกรุง ปตท. สวนสยาม SEA LIFE โลกใต้ทะเลบางกอก, ซาฟารีเวิลด์ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มัสยิดต้นสน มัสยิดฮารูน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์สวนงู สถานเสาวภา ย่านเมืองเก่าเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านชุมชนมุสลิมเก่าแก่ ในกรุงเทพมหานคร ย่านชุมชนจีนไชน่าทาวน์เยาวราช ย่านค้าเก่าแก่บางลำพู ถนนข้าวสาร/ท่าพระจันทร์ ถนนคนเดิน ไนท์บาซ่า ตลาดฮาลาลเจริญกรุง ตลาดพลู ตลาดจตุจักร ตลาดวังหลัง ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านมหรหรรรม เทศกาลและประเพณี ได้แก่ เทศกาลถือศีลอดในเดือนรอมฎอน วันอีดิลอัฎฮา (Eid al-Adha) อีดิลฟิฏ์ร (Eid al-Fitr) พิธีละหมาด เทศกาลอาหารฮาลาล มหกรรมสินค้าฮาลาล ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านกิจกรรม เยี่ยมชมชุมชนมุสลิมเก่าแก่ในกรุงเทพมหานคร ชุมชนยะวา วิถีมุสลิมกลางกรุง ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนมัสยิดตึกดิน ชุมชนมัสยิดมหานาค ถนนสตรีฟุตยาน ไชน่าทาวน์ ซอปปิงศูนย์การค้าถนนสุขุมวิท ตลาดนัครถไฟ ทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่ ระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว เว็บไซต์ โบรชัวร์ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ป้ายสื่อความหมาย การท่องเที่ยวฮาลาลที่เป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมุสลิม มีที่พัก โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ เกสต์เฮาส์ ฟาร์มสเตย์ ที่มีคุณภาพและจำนวนที่เหมาะสม รวมทั้งการอำนวยความสะดวกต่อการปฏิบัติศาสนกิจประจำวันของชาวมุสลิม มีตลาด ศูนย์การค้า ร้านสะดวกซื้อ ร้านอาหาร ภัตตาคาร ศูนย์อาหาร ร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง ร้านอาหารมุสลิม/ฮาลาล ห้องน้ำ ตู้ ATM โรงพยาบาล คลินิก ปั้มน้ำมัน ห้องละหมาด จากการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวทำให้ทราบถึงความโดดเด่นของทรัพยากรในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งสอดคล้องกับธนินทร์ สังขดวง และจรรยากร รุ่งช่วง (2560) ได้ทำวิจัยเรื่อง การรับรู้ระดับการให้บริการของนักท่องเที่ยวมุสลิมต่อการจัดการการท่องเที่ยวฮาลาลในจังหวัดกระบี่และภูเก็ต นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกใช้สถานประกอบการทั้งประเภทที่ให้บริการฮาลาลเต็มรูปแบบและประเภทที่ให้ฮาลาลเฉพาะพื้นที่บางส่วน ขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อการรับรู้ ระดับการให้บริการและการรับรู้ระดับการให้บริการมีผลต่อการกลับมาใช้บริการซ้ำและการบอกต่อแบบปากต่อปาก และสอดคล้องกับ สกุล จริยาแจ่มสิทธิ์และกวิน วงศ์ลีติ (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมาเลเซียในประเทศไทยตลอดจนสอดคล้องกับอรรถพรณ จันทรอินทร์และคณะ (2556) ในการทำวิจัยเรื่องพฤติกรรมและความต้องการท่องเที่ยวฮาลาลฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มประเทศมุสลิม ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการในการท่องเที่ยวฮาลาลและค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวกลุ่มประเทศมุสลิม

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลอย่างยั่งยืนสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร พบว่า กรุงเทพมหานครมีจุดแข็ง คือ มีที่ตั้งอยู่กลางอาเซียนเข้าถึงสะดวก เชื่อมโยง

กับกลุ่มตลาดมุสลิมในอินโดนีเซีย มาเลเซีย ตะวันออกกลาง มีทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติที่โดดเด่น มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่หลากหลาย ด้านพหุวัฒนธรรม ศิลปะ ศาสนสถาน วัด โบสถ์คริสต์ มัสยิด ศาลเจ้า มีชุมชนมุสลิมเก่าแก่ วิถีชีวิต วัฒนธรรมอาหารฮาลาล เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย เป็นศูนย์กลางการปกครอง ศูนย์กลางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและความทันสมัย เป็นศูนย์กลางของการค้าโลก มีระบบโครงสร้างพื้นฐานและระบบสิ่งอำนวยความสะดวกทันสมัย มีสตรีที่ฟิตที่สุดในโลกและเป็นเมืองที่คนทั่วโลกเลือกเป็นอันดับหนึ่งในการมาทำงานในระหว่างท่องเที่ยว (Workcation) จุดอ่อน (Weaknesses) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร คือขาดแผนยุทธศาสตร์และคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาล รวมถึงขาดความร่วมมือและประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน ขาดแผนการตลาดดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการขายท่องเที่ยวฮาลาล ขาดแผนอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและสร้างมาตรฐานของบริการ และขาดองค์ความรู้และสิ่งอำนวยความสะดวก โอกาส (Opportunities) ในอนาคตของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติ วัฒนธรรม อาหาร สุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มประสบการณ์ชีวิตและการท่องเที่ยววิถีจิต รวมถึงระบบโลจิสติกส์ทางอากาศ ล้อราง เรือ โอกาสในการทำตลาดดิจิทัลบนอินเทอร์เน็ต อุปสรรค (Threat) ในอนาคตคือมีเมืองใหญ่ที่เป็นคู่แข่งทางการท่องเที่ยว เช่น กัวลาลัมเปอร์ สิงคโปร์ ไทเป โตเกียว โดยโลกจะมีปัญหาด้านวิกฤตเศรษฐกิจและปัญหาการเมือง สงครามเย็น ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาแปรปรวนของภูมิอากาศโลก ปัญหาด้านภัยธรรมชาติรุนแรงขึ้น เช่น อุทกภัย พายุ ฯลฯ ปัญหาด้านภัยพิบัติทางชีววิทยา เช่น โรคระบาดโควิด 19 ปัญหาด้านก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติและยาเสพติด ซึ่งสอดคล้องกับ สาริกา คำสุวรรณ และรศ.ดร.รสนงพร โกมลเสวิน (2554) ได้ทำวิจัยเรื่องภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวที่ผูกโยงกับสุขภาพของประเทศไทยในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวตะวันออกกลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของนักท่องเที่ยวชาวตะวันออกกลางก่อนและขณะเดินทางมาประเทศไทย วิเคราะห์ลักษณะภูมิและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยจากมุมมองของชาวตะวันออกกลาง และสอดคล้องกับมาเรียม นามิและคณะ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางในการเตรียมความพร้อมเชิงกลยุทธ์การพัฒนาผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมฮาลาลเพื่อรองรับการเปิดเส้นทางโลจิสติกส์อาเซียน เพื่อศึกษาหาแนวทางในการเตรียมความพร้อมของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมฮาลาลเพื่อรองรับการเปิดเส้นทางโลจิสติกส์อาเซียน ด้านวัฒนธรรมอาหารฮาลาล ด้านสถานที่พักฮาลาล และการขนส่งนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมฮาลาลที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการวิจัยดังกล่าวสามารถนำมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลอย่างยั่งยืนสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานครการท่องเที่ยวได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Genovera and Lgbal Kamal.

(2019) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์มุมมองของการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาล : การสร้างแบรนด์เมืองในจาการ์ตา อินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศมุสลิมที่ใหญ่ที่สุดในโลกมีโอกาสมหาศาลในการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาล

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร พบว่า ศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ศักยภาพด้านการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนสามารถกำหนดแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการท่องเที่ยว ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชุมชน และผู้มีส่วนร่วมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ศักยภาพด้านการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ การสื่อความหมายและการปลูกจิตสำนึก สามารถสร้างกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในพื้นที่ และเอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับอรรถพรณ จันทรอินทร์ และคณะ (2556) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทยสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มประเทศมุสลิม ผลการวิจัยพบว่า สภาพองค์ประกอบการท่องเที่ยวฮาลาลประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ การคมนาคมและขนส่ง สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย การมีส่วนร่วมของชุมชนและบริการ และสอดคล้องกับธรรมจักร เล็กบรรจงและจุติมา บุญมี (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาจัดทำมาตรฐานการให้บริการโรงแรมฮาลาลเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวมุสลิม เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Farida Zulaikha and Hartopo Putro. (2019) ที่ศึกษาเรื่องการใช้สื่อโซเชียลในการพัฒนาการท่องเที่ยวฮาลาลในมาดูลา เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลสำหรับตลาดนักท่องเที่ยวมุสลิมในกรุงเทพมหานครได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม เสนอแนะให้มีการจัดทำแผนงานพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆตลอดจนระยะเวลาการดำเนินและงบประมาณที่จะต้องดำเนินการร่วมกัน โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในพื้นที่

ด้านเศรษฐกิจ เป็นข้อเสนอแนะที่เน้นการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าแหล่งท่องเที่ยวตามแผนยุทธศาสตร์ชาติเพื่อการท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็น อำเภอหลัก หมู่บ้านหลัก หมู่บ้านรอง อำเภอรอง โดยการมีจุดแข็งคือศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาลที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียในประเทศที่ไม่ใช่มุสลิม ตลอดจนมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานต่างๆ อย่างเหมาะสม โดยยึดตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร เพื่อให้เกิดการบูรณาการในการดำเนินงานส่งเสริมการมีรายได้กับชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านรัฐเน้นการท่องเที่ยวในเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ควรมีการนำวิทยากรด้าน

การพัฒนาเศรษฐกิจมาให้ความรู้กับชุมชนเพื่อขยายธุรกิจด้วยการตามกระแสการตลาด ตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่มีความหลากหลาย

ด้านสังคม เป็นข้อเสนอแนะที่เพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว การสร้างจิตสำนึกในเรื่องของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยวในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนคนในชุมชนตระหนักถึงผลดีและผลเสียของการท่องเที่ยวผ่านทางโครงการต่างๆตามแผนยุทธศาสตร์ รวมถึงการมีบทบาทของคนทุกระดับในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์และการบริการทางการท่องเที่ยว

ด้านการพัฒนาจิตใจ เป็นข้อเสนอแนะที่ให้ความสำคัญทางด้านสร้างจิตสำนึกต่อการเป็นเจ้าบ้านที่ดีร่วมกิจกรรมกับมัสยิดเพื่อให้ได้พัฒนาจิตใจ ให้ความรู้ความเข้าใจในทุกมิติ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน เช่น การส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรต่างๆในชุมชน วิธีการป้องกันและรักษา การใช้ประโยชน์ ตระหนักถึงผลดีและผลเสีย รวมถึงการผลักดันให้ทุกคนในชุมชนได้มีพื้นที่เพื่อแสดงตัวตนในรูปแบบต่างๆ พัฒนากิจกรรมในศาสนสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อขยายความเข้าใจความแตกต่างด้วยการเข้าถึงที่ง่ายขึ้น การสร้างเสน่ห์ให้กับการท่องเที่ยว การรู้จักสังคมไทยและรู้จักสังคมมุสลิมที่มีความหลากหลาย สร้างการตระหนักรู้ในเรื่องของสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่รับการสืบทอดมา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการกำหนดหลักการนำทางของการพัฒนาการท่องเที่ยว วิสัยทัศน์ภายในกรอบการพัฒนาในระดับชาติ กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงานหลักด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาจิตใจ กำหนดกลยุทธ์ กลุ่มโครงการต่าง ๆ เป้าหมาย เพื่อนำไปปรับใช้ในพื้นที่จริง และนำผลที่ได้รับกลับมาประเมินเพื่อปรับแผนให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร

เอกสารอ้างอิง

Chanin, O., Sriprasert, P. and Charatharawat, J. (2013). *Kānphatthana sakkayaphāp kānthōṅgthīeo ha la lafang thale 'andaṃan khōṅ prathet Thai samrap nakthōṅgthīeo klum prathet Mutsalim*. [Increasing Halal tourism potential at Andaman gulf in Thailand for Muslim country]. Songkhla: Rajamangala University of Technology Srivijaya.

อรพรรณ จันทน์อินทร์, เพียงพิศ ศรีประเสริฐ และจิราภา ชาลาธราวัฒน์ (2556). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวฮาลาลฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทยสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มประเทศมุสลิม*. สงขลา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.

- Chantavanich, S. (2016). *Sampheng: prawattisat chumchon chāo Chīn nai Krung Thēp Maha Nakhōn*. [Sampheng: History of Chinese community in Bangkok (2nd ed.)]. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2559). สำเพ็ง: ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพมหานคร (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Farida F., Zulaikha, Z. and Hartopo, P. (2019). Use of social media in the development of Halal tourism in Madura. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 339, 12-18.
- Genovera, G. Kamal, I. and Elvianti, W. (2019). Analyzing the perspective of Halal tourism development: city branding in Jakarta. *Advances in Economics. Business and Management Research*, 98, 142-146.
- Jariyachamsit, S. and Wongleedee, K. (2012). *Kānsuksā sēnthāng thōngthiēo khōng nakthōngthiēo chāo Mālēsīa nai prathēt Thai kōrānī suksā thī ‘āphāe hatyai chāngwat Songkhla*. [The study of Malaysian tourists' traveling routes in Thailand: a case study at Hat-Yai district]. Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University.
- สกุล จริญญาแจ่มสิทธิ์ และกวิณ วงศ์ลิธิ. (2555). การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียในประเทศไทย กรณีศึกษาที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- Khasuwan, S. and Komolsewin, R. (2011). *Khrōngkān phāplak dān kānthōngthiēo thī phuḁ yōng kap sukkhaphāp khōng prathēt Thai nai mummōng khōng nakthōngthiēo chāo tawan ‘ōk klāng*. [Thailand's health-related tourism image project from the perspective of Middle Eastern tourists]. Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT).
- สาริกา คำสุวรรณ และรชงพร โกมลเสวิน. (2554). โครงการภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวที่ผูกโยงกับสุขภาพของประเทศไทย ในมุมมองของนักท่องเที่ยวชาวตะวันออกกลาง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.).
- Lakbanchong, T. and Boonmee, J. (2016, September 26). *Næōthāng phatthanākān chattham mātrathan kānhai bōrikān rōngrām hālān phuā rōng rap klum nakthōngthiēo Mutsalim*. [Guidelines for the development of halal

hotel service standards for Muslim tourists]. In *Tourism for All, All for Tourism*, Thammasat University.

ธรรมจักร เล็กบรรจง และจุติมา บุญมี. (26 กันยายน 2559). *แนวทางพัฒนาการจัดทำมาตรฐานการให้บริการโรงแรมฮาลาลเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวมุสลิม*. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 “Tourism for All, All for Tourism”, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Nami, M., Kaewwilai, S. and Boonwong, B. (2014). *Næōthāng kāntē rīyom khwām phrōm choēngkon yut kānphatthana phuprakōpkān ‘utsāhanma thōngthīeo choēng watthanatham halān phūārōng rap kān pōet sēnthāng lōchittik ‘Āsīan*. [ASIAN's logistic: The preparation of strategy development of culture Halal tourism industry entrepreneurs]. Bangkok: Rajamangala University of Technology Phra Nakhon.

มาเรียม นะมิ, สมนึก แก้ววิไล และมนัส บุญวงศ์. (2557). *แนวทางการเตรียมความพร้อมเชิงกลยุทธ์การพัฒนาผู้ประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมฮาลาลเพื่อรองรับการเปิดเส้นทางโลจิสติกส์อาเซียน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

PEW Research Center. (2019). Retrieved April 16, 2022, from <https://www.pewresearch.org>.

Sangkhuang, T. and Rongchoung, J. (2017). *Kānrapū radap kānhai bōrikān khōng nakthōngthīeo Mutsalim tō kānchatkān kānthōngthīeo bāep halān nai chāngwat Krabi lāe Phuket*. [Muslim tourists' perception on level of Halal tourism service management in Krabi and Phuket province]. *Journal of Humanities and Social Sciences*. 13(1), 135-168.

ธนิษฐ์ สังขดวง และจิระนาถ รุ่งช่วง. (2560). การรับรู้ระดับการให้บริการของนักท่องเที่ยวมุสลิมต่อการจัดการการท่องเที่ยวแบบฮาลาลในจังหวัดกระบี่และภูเก็ต. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 13(1), 135-168.

TAT Intelligence Center. (2016). *Sathiti dan kānthōngthīeo*. [Tourism statistics]. Retrieved December 15, 2020, from https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=411

ศูนย์วิจัยด้านการตลาดท่องเที่ยว. (2559). *สถิติด้านการท่องเที่ยว*. สืบค้น 15 ธันวาคม 2563, จาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=411

World tourism Organization. (2015). *Tourism Vision*. Retrieved December 20, 2020, from <http://www.world-tourism.org/facts/menu.htm>